

Kulaté stoly v regionech ke strategickému rámci Česká republika 2030 a jeho implementaci (29.06. – 27.11.2017)

Souhrnný zápis za klíčovou oblast Lidé a společnost

Zájem o tuto klíčovou oblast nebyl nízký, byl však spíše nepravidelný. V několika případech (mj. v Brně či Liberci) však přesahovala v prvním kole účast co do počtu zúčastněných až deseti lidí. Jindy byla ovšem zase velmi nízká, ve většině případů se však průměrně pohybovala kolem pěti lidí. Obecně se dá říci, že tato klíčová oblast je laicky nejpřístupnější a významná co do své průřezovosti. Místy tak diskuze byla velmi živá, občas až emocionální.

Účastníci pocházeli z různých prostředí, byli mezi nimi pracovníci věcných odborů krajských úřadů i odborných projektů ministerstev (a jiných orgánů ústřední státní správy), zástupci místních akčních skupin, neziskových organizací (mj. rodinného centra, centra pro komunitní práci), samosprávy (např. malého města, zastupitel pražské městské části), příspěvkových organizací ministerstev a krajských úřadů i profesních organizací (např. České lékařské komory) či oborových svazů.

Pokud se týká zpětné vazby a podnětů, byly vícerého druhu. Účastníci se ptali, resp. poukazovali na problematiku vymahatelnosti a záruky kontinuity závazků strategického rámce. Zřídka také zazněly výtky domnělé inkoherece či naopak duplicity. Tedy, že navrhované opatření ČR 2030 nejsou v souladu s jinými platnými materiály nebo již existují – fungují, provádí se či jsou součástí resortních či lokálních strategických dokumentů.

Mluvílo se o tématech potřebných k doplnění a dostatečnému rozpracování, resp. jaké otázky by takovýto dokument neměl opomenout, ačkoli většinou se jednalo o záležitosti, které dokument explicitně již obsahuje či se jich alespoň implicitně dotýká. Ne vždy tedy byli účastníci dostatečně předem seznámeni s obsahem této klíčové oblasti a ČR 2030 vůbec. Workshopy tak plnily často také funkci osvětovou a vysvětlovací. Účastníci byli na jejich začátku seznámeni se strukturou této klíčové oblasti na půdorysu specifických cílů a její samotnou koncepcí, které jsou osou opatření implementačního plánu.

Měli také k dispozici potřebné podklady pro diskuzi. Dostali totiž předem e-mail s odkazem na text dokumentu (dostupný na www.cr2030.cz) a přílohou seznamu specifických cílů ČR 2030, který pak byl (jejich část z klíčové oblasti Lidé a společnost) ještě k dispozici vytištěný na místě společně pak s pracovní verzí předběžného seznamu znění opatření/doporučení implementačního plánu, šablonou i vzorovými příklady implementační karty specifického cíle a shrnutím Analýzy rozvoje ČR 2030 (v podobě SWOT tabulky).

Užitečné podněty, i když obvykle poměrně obecně formulované, směřovaly většinou k samotnému strategickému rámci spíše než k formulaci opatření implementačního plánu. Nicméně, mnoho účastníků poskytlo svůj zkušený pohled z praxe („terénu“) daný regionálním rozměrem, což pro autory této klíčové oblasti ČR 2030 bylo velmi cenné. Ty podněty často posílily některé naše závěry nebo nás naopak vedly k zaměření pozornosti na okrajovější témata, kterým jsme původně přikládali nižší důležitost.

Strategický cíl 1 Společenské klima je vůči rodinám všestranně příznivé, bariéry a společenské tlaky jsou minimalizovány. Rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany a jsou společensky vysoce oceňovány.

Podpora rodin by neměla mít jen podobu finanční, že by měla být komplexnější (např. služby, podpora udržení kvalifikace, sociální statusu – rozeznání péče o dítě jako zásadní pro společnost, ne jako „dovolené“, podpora rodin, které se dostanou do těžké situace, možnost větší volby ve výběru příspěvků na děti atp.)

Jako problém v oblasti rodinné politiky a sladování osobního a pracovní života bylo zmíněno, že chybí alternativní formy pracovních úvazků pro rodiče. Další zmíněnými problémy byly problém neplodnosti, vícerčat, rizikové skupiny (jednorodičovské a samoživitelské rodiny, rodiny se specifickými potřebami – vícedětné či s hendikepovanými dětmi), nedostatečně efektivní podpora pěstounů a adopcí/ústavní péče, nedoceněná role církví v oblasti sociální péče.

Z hlediska podpory mezigenerační péče je časté, že zvláště ženy pečují o starší členy rodiny, přičemž to vede ke znevýhodnění na trhu práce a následně i nižším důchodům (tzv. gender pension gap). Pokud je starý člověk v ústavu, tj. v zařízení pro seniory, jsou náklady na jeho péči hrazeny státem. Mnoho lidí ovšem nechce dát své rodiče/prarodiče do cizího prostředí. Variantou by mohlo být příspěvky v plné výši na péči v ústavech přesměrovat na osoby pečující v domácnosti. Zároveň by se to mohlo připočítávat k výpočtu výše starobních důchodů pečujících a tím by nebyli ti, kteří pečují, znevýhodňováni. Je vhodné podporovat možnost svobodné volby, ať ji se jedná o ústavní či domácí péči.

Jako žádoucí byla také zmíněna možnost podporovat aktivity seniorů zaměřené na předávání zkušeností a mimoškolní a mimopracovní setkávání s dalšími generacemi.

Na vrub tématu oblasti sociální služeb zazněl od účastníků apel, aby se ČR vyhnula se opakování tzv. norského modelu (juvenilní justice) ve vztahu rodič – stát a vyvarovala se tak situacím odebrání dítěte rodičům.

Problém financování rodinných center spočívá v načasování procesu dotací vedoucích k tomu, že dokonce více než první čtvrtletí kalendářního roku (v období měsíců leden až duben) jsou centra prakticky bez financování z veřejných zdrojů, protože čekají na rozhodnutí pro daný rok a převod prostředků. Tyto instituce ale dle jejich zástupců přispívají k naplňování cílů ČR 2030. Jejich činností totiž jsou vzdělávací aktivity pro rodiče (matky) po rodičovské, pomáhají s návratem do zaměstnání (problém nízkého sebevědomí pečující osoby, sladění pracovního a rodinného života, pomoc při hledání práce), poskytování předškolní péče – míst pro mladší děti, které ještě do školky nepřijmou (typicky ve věku dvou let), vzdělávání v oblasti environmentální výchovy a zdravé výživy, podporují mezigenerační spojení (aktivitami, kde cíleně zapojují prarodiče), primární prevence (před sociálně-patologickými jevy). Dále mohou nabídnout praktickou podporu – poskytnout data, zkušenosti a poznatky z praxe „v terénu“ (s čím rodiny, se kterými se v centrech setkávají, mají potíže apod.)

Strategický cíl 2 Technologický a sociální rozvoj rozšiřují přístup k důstojné práci.

Od účastníků zazněly různé názory co do jejich obsahu na několik konkrétních témat, nicméně málokdy směřovaly ke konkrétním opatřením:

ČR by si měla uchovat významnou roli průmyslu s důrazem na propojení trhu práce a vzdělávání, resp. firem a škol. Byla zmíněna problematika nízkých reálných mezd – tzv. levné práce a tzv. pracující chudoby. Tyto fenomény jsou nepřímo ovlivněny výší zákonem dané minimální a zaručené mzdy, která patří svou nominální hodnotou k nejnižším v EU. Důležitá je dle jejich názoru dobře placená práce, ne jen „důstojná“. Nicméně pojem důstojné práce v sobě definičně zahrnuje i prvek odpovídající spravedlivé odměny.

Někteří účastníci považovali za problém omezení veřejné služby (práce nezaměstnaných) pouze na jeden rok – na více obce nemají finanční prostředky. Rok trvá člověku prý opět si zvyknout na režim spojený se zaměstnáním, tedy uskutečnit přechod do normálního zaměstnání (tj. na otevřený trh práce). Po tomto období ovšem ale nelze prý nabídnout takovémuto pracovníkovi regulérní pracovní úvazek (zaměstnání), jelikož obce na něj mnohdy nemají finanční prostředky. Nezaměstnanými jsou často osoby se zdravotním postižením (mj. zdravotně tělesně postižení atd.), což často znamená, že většinu standardních zaměstnání vykonávat nemohou. Získat odpovídající zaměstnání je pro ně proto těžké, práce pro obec je tedy jednou z mála možností, jak pracovat. Obce proto požadují dlouhodobější financování veřejné služby.

Součástí problému dlouhodobé nezaměstnanosti je neochota za práci dojíždět. Na druhé straně ovšem, velké množství kvalifikací není oceněno, jak by mělo být, resp. dle očekávání pracovníků a v důsledku toho obyvatelé migrují s cílem lepší uplatnění (za lepším platem). To ovšem vede k vyhlazení a k propadu v socio-ekonomické úrovni některých lokalit.

Věk odchodu do důchodu by měl být nižší u fyzicky náročných zaměstnání (horníci atp., protože je to náročná a nutná práce, kterou člověk nemůže vykonávat do vyššího věku, také jsou s tím spojená zdravotní rizika a především doživotní následky). Výše důchodů nejsou považovány za spravedlivé.

V oblasti tématu práce je v případě navrhovaných opatření rozlišit a definovat, jaké jsou zaměřeny na soukromý a jaké na veřejný sektor.

Názor účastníků na nové technologie, jež u atypických forem zaměstnání umožňují flexibilitu práce, ovšem nemusejí znamenat automaticky nedobrovolnou flexibilizaci (prekarizaci) práce. Nestandardní typy úvazků naopak mohou být za žádoucí pro mladou generaci, protože nabízejí více prostoru a svobody. Na druhou stranu je třeba zavést právo na nezastizitelnost.

Dalším problémem v této oblasti je podle některých účastníků motivace k nelegální práci. Podle účastníků kulatých stolů se to týká především skupiny obyvatel na základě jejich etnicity.

Problematika integrace cizinců do společnosti. Účastníci se shodli, že možnými řešeními je – v souladu s ČR 2030 – zejména nevytvářet uzavřené komunity, které fungují na základě kulturní pospolitosti a nezávisle na většinové společnosti. Dále pak rozšíření možnosti cizincům výuky češtiny. Se začleňováním pracovníků cizinců tedy je potřeba s tím zacházet komplexně a zjednodušit procesy, včetně podpory výuky domácího jazyka.

Strategický cíl 3 Strukturální nerovnosti ve společnosti jsou nízké.

Problém, jenž je nutné řešit, je zadlužení obyvatelstva, zvláště těch obyvatel, na které je uvolena exekuce či jsou v osobním bankrotu (insolvenci, resp. procesu oddlužení). Velké množství lidí je totiž demotivovaných pracovat, ježto jim z jejich čistých příjmů nezbývá z jejich pohledu dost na to, aby se jim vyplatilo pracovat. Na druhou stranu ovšem zaznělo, ale že o srážkách z platů panuje mnoho mýtů a chybí především informovanost o tom, jak exekuce a osobní bankroty fungují (nepostižitelná/nezabavitelná částka, přednostní/nepřednostní dluhy atd.). Zároveň je problém, že administrativní zátěž exekucí je na zaměstnavatelích a to vede k jejich obavám, protože to pro ně znamená vyšší účetní zátěž (vícepráce) a tlak ze strany exekutorů. To snižuje motivaci zaměstnávat lidi v exekuci, protože pro zaměstnavatele z toho plynou, vedle s tím spojené administrativní zátěže, potenciální problémy (exekutoři na ně vyvíjejí tlak a žádají větší srážky, na což nemají právo). Řešení je spatřováno v podmínění oddlužení 2 až 3 roky splácení, protože pak by měli lidé větší motivaci legálně pracovat (a přiznávat oficiálně tak všechny příjmy) a měli by tak zároveň šanci se dostat opět vést běžný důstojný život.

Pro sociální začleňování by bylo vhodné využívat jiného než klasického pracovního modelu; mj. zkrácení frekvence vyplácení finanční odměny, tedy např. (dvou)týdenní výplaty či (tý)denní zálohy, protože pro některé skupiny lidí je jednodušší s takovými pravidelnějšími příjmy lépe (udržitelněji) hospodařit než v měsíčním horizontu. Takovéto opatření by také posílilo pozici zaměstnanců obecně, snížil by se potenciál jejich vydíratelnosti, především u nespolehlivých a neseriózních zaměstnavatelů.

Dalším podnětem bylo zvýšení podpory sociálně slabých jako dobrovolníků. Žádoucí by bylo pracovat na zvýšení statutu a prestiže dobrovolnictví, zapojit do dobrovolnických aktivit také jedince spadající do skupin sociálních slabých obyvatel, handicapované a tím zlepšovat jejich postavení ve společnosti a jejich začleňování do ní.

Strategický cíl 4 Vzdělávání rozvíjí individuální potenciál jedinců a jejich schopnost zvládat i ovlivňovat změny a podporuje soudržnou společnost orientovanou na udržitelný rozvoj.

Častý podnět směřoval k tomu, že kromě řešení jasné podfinancovanosti veřejného školství je také nutná změna systému přípravy učitelů. 75% průměrného platu vysokoškoláka je pro učitele stále málo, se soustavným finančním podhodnocením (co do platů) nelze čekat zlepšení celého vzdělávacího systému. Částečným řešením je využívání technologií, které může na některých místech snížit náklady a podpořit kvalitnější vzdělávání.

Dalším podnětem cílil na učňovské školství, jež by se mělo oddělit od školství středního, tj. oborů s maturitní zkouškou, a provádět se kvalitně co do specializace s ohledem na žáky a jejich budoucí uplatnění. Nicméně tzv. průmysl 4.0 přináší nedostatek neobecných návodů. Důležité je zobecňování kompetenčních oborů, tzn. nevzdělávat se pro konkrétní oblast, ale obecně, tedy spíše využívat rámcové programy v celé jejich šíři. Zahraničním firmám totiž v ČR chybějí pracovníci vzdělaní v oboru, kteří mají dostatečně široký záběr, nejen úzkou specializaci. Příkladem dobré praxe je inspirace rakouským modelem, tedy tzv. duální systém odborného vzdělávání a propojení vzdělání s praxí.

V rámci řešení technického vzdělávání vyvstává otázka, na kolik je ovšem smysluplné omezovat specializaci ve vzdělávání. Cílem ČR 2030 totiž je vytvoření společného vzdělávacího základu a rozvinutí schopností mladých lidí učit se novým věcem. Podnětem byl návrh na zřízení

Projekt „Systém dlouhodobých priorit udržitelného rozvoje ve státní správě“, reg. č.: CZ.03.4.74/0.0/0.0/15_019/0002185 je realizován s finanční podporou Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

soustavy technicky zaměřených školek, resp. možnost rozšířit podporu rukodělných prací a aktivit – a to nejen v mateřských školách, ale do nižších stupňů vzdělávání (tj. ZŠ). Dále je podle některých účastníků žádoucí posílit důraz na propojení s praxí v rámci sekundárního a terciálního vzdělávání.

Větší důraz na praktické vzdělávání je ale problematický, protože obory bez maturity mají výrazně nižší status. Otázkou je, zda by maturitní zkouška a vyučení mělo být náročnější a zda by měly školy odmítat nedostatečně připravené žáky (mj. prostřednictvím striktnějšího nastavení přijímacích zkoušek). Na jedné straně maturita ztrácí váhu, protože školy přijímají žáky hůře připravené než dříve (resp. jejich větší množství a ne jen ty nejlepší). Na druhou stranu absence maturity významně snižuje dlouhodobé možnosti širší uplatnění absolventů (mj. odmítnutí nekvalifikované práce na úřadu práce), což znamená, že maturita je důležitá pro využití potenciálních pracovních příležitostí a dosažení dobré životní úrovně.

Za bariéru je považována složitá administrace zakládání zejména soukromých škol a neochota MŠMT podporovat rozvoj soukromých škol. Prestiž církevních škol je špatná. Je ovšem třeba se vyvarovat omezování různorodosti ve vzdělávání. V současnosti se alternativní metody pěstují jen na soukromých školách, veřejné zůstávají pozadu. Veřejné školy by měly převzít alternativní metody tak, aby kvalitní školy byly dostupné všem.

Sociálně slabší jsou pod tlakem různých okolností vytlačováni do méně rozvinutých regionů. To ve svém důsledku způsobuje, že tamější učitelé mají méně času na žáky, pokud je ve třídě více žáků se speciálními potřebami. Vede to k tomu, že absolventi pocházejících svým rodinným socio-ekonomickým statusem z určitých skupin obyvatel (nízko-příjmových či s nízkým socio-kulturním „kapitálem“) mají o to ještě méně příznivé životní příležitosti co do své budoucí životní úrovně. Dochází tak k dalšímu snižování sociální mobility a reprodukci socio-ekonomických nerovností.

Ve všech veřejných školách by mělo být obecně cílem snižování počtu žáků ve třídách a zvýšení podpory výuky speciálních pedagogů (pedagogických asistentů).

Bezplatné obědy ve školách pomáhají předcházet sociálnímu vyloučení, problematickou otázkou ale prý je finanční proveditelnost, tj. zdroj prostředků pro takové opatření. ÚV upozornil, že existuje reálná možnost financování dotacemi z evropských fondů.

V ČR chybí větší zapojení žáků a studentů do procesů tak, aby se učili podílet na rozhodování, tj. určitý trénink politické participace – aktivní podílení se na věcech veřejných. Chybí také dostatečně systematické zájmové vzdělávání (pro volnočasové aktivity – mj. hobby a sport).

Je potřeba nastavit systém celoživotního vzdělávání jako podporu zaměstnanců pro flexibilitu na změny trhu práce. Mělo by být normální, že se lidé v průběhu života pořád vzdělávají. V současnosti ale na to systém není nastavený a přesun mezi obory je pak zvláště pro starší pracovníky obtížný. V současné době totiž není práce uzpůsobená pro soustavné vzdělávání se. Problémem má být údajně i způsob/struktura financování projektů kolem trhu práce, resp. profesního vzdělávání a rekvalifikace.

Uznávání výsledků neformálního vzdělávání není prakticky jednoduše proveditelné a záleží na konkrétní formě realizace. Jedním z příkladů v užším slova smyslu by mohly být rozšíření státních zkoušek, které nejsou podmíněné předchozí docházkou ve vzdělávacím kurzu.

Strategický cíl 5 Zdraví všech skupin obyvatel se zlepšuje.

ČR 2030 v oblasti zdraví sice reflektuje problém finanční situace a kapacity veřejného zdravotnictví, které jsou velmi špatné, ale ne zcela dostatečně a konkrétně. Obor se totiž spíše potýká s existenčními problémy. Chybí ošetrovatelský (pečující) nelékařský personál. Lékaři odcházejí kvůli výši platů, které u nás budou vždy nižší než např. v Německu. S jinými aspekty, které jsou kvalitativní povahy a ve kterých ČR má komparativní výhodu, se příliš nezabývá.

Jedním z řešení může podle některých účastníků být redukce nemocnic a akutních lůžek v nich, v kterých chybí personál. Taková akutní lůžka se nevyužívají, protože náročné případy se stejně převážejí do větších nemocnic s lepší vybavením. Výsledkem jsou nevyužitá oddělení, které je nutné i tak financovat. Možným řešením by mohlo být na místo toho z nich udělat sociální lůžka, která naopak chybí. Za problematické někteří účastníci považují, že staří lidé jsou často v nemocnicích na dožití.

Sociální a zdravotní sektor však nejsou jasně odděleny (např. pobytové zařízení), nemají kvůli tomu jasné kompetence a způsobuje to i nejasnost v otázce financování.

Někteří účastníci vyjádřili v rámci tohoto cíle svou nespokojenost se způsobem administrace, aniž by však navrhli konkrétní potřebnou úpravu.

Cílem by mělo být prodlužování života ve zdraví a tedy dát důraz na primární prevenci (podpora zdravého způsobu života). V dnešní době jsou ale podporovány spíše sekundární prevence řešící až následky životního stylu/determinantů zdraví (netýká se tedy už zdravých lidí). Bariérou tedy je podfinancovanost primární prevence (na rozdíl od té sekundární). Proto je žádoucí metodicky oddělit jasně primární a sekundární prevenci (mj. změnou indikátoru 5.4.1), podporovat profesní vzdělávání praktických lékařů, zlepšení postavení psychologů a psychiatrů a obecně pracovat s problematikou duševního zdraví, umožnit sociálním pracovníkům přístup ke zdravotní dokumentaci, zlepšit primární prevenci velkou podporou očkování a podpořit obecně zdravotní gramotnost.

Dále se zapomíná na problematiku gamblerství, které je zvlášť v některých regionech významným problémem. Rovněž se opomíjí aspekt psychického zdraví, jelikož u gamblerství na rozdíl od jiných závislostí chybí v tomto ohledu systematická podpora.

Strategický cíl 6 Vyšší veřejné investice podporují klíčové funkce kultury a rovný přístup ke kultuře a kreativitě.

Podněty v rámci tohoto strategického směřovaly k otázce (absence) participace, obecnému ukotvení hodnot (křesťanský a evropský rozměr kultury) a dostupnosti kvalitního kulturního vyžití přístup i mimo větší města a více rozvinuté regiony.

Podněty ke klíčové oblasti jako celku

V ČR 2030 obsahově někteří účastníci postrádali dostatečně podrobně zpracované téma komunit a pospolitosti – kulturně dané sounáležitosti, vztah k místu (k městu či obci) a identitě občana jakožto součásti větší komunity jedinců. Jeden odstavec věnovaný tomuto tématu nepovažovala většina účastníků za dostatečný. Proto je důležité, aby se implementace ČR 2030 zaměřila i na otázku budování sousedských vztahů.

V rámci ČR 2030 chybí explicitnější zaměření na obsahově z hlediska příjemce předimenzovanou mediální sféru (vzdělávání – filtrace, prevence tzv. fake news) včetně většího důrazu na autonomii (prevence potenciální politické vydíratelnosti) médií veřejné služby (význam nutnosti dostatečné výše koncesionářských poplatků) a jejich roli pro zmiňovanou mediální „výchovu“.

Obecné podněty k ČR 2030 jako celku

ČR 2030 je spíše obecná a její zaměření velmi široké. V některých oblastech (např. vzdělávání) se může dublovat se strategiemi jiných úřadů. Pro lepší pochopení samotného dokumentu by bylo vhodné zdůraznit témata a přístupy, které nejsou součástí jiných strategií (krajských, ministerských, atd.). Nicméně zástupci ÚV vysvětlili, že ČR 2030 resortní priority skutečně často zobecňuje, neboť je zastřešujícím dokumentem mající provazovat současné aktivity a tvořit výhled jejich rozvoje. Pro samotnou implementaci ale je na druhou stranu výhodou, že ministerstva a kraje mají své vlastní plány, které podporují procesy uvedené v ČR 2030. Nicméně, ministerstva či kraje hledají spíše výstupy v podobě tvrdých dat. ČR 2030 se často zaměřuje na měkké cíle, které jsou těžko měřitelné. Mohlo by tak dojít k odmítnutí ČR 2030 jako obtížně vykazatelné.

Důležité je také sjednotit pojmosloví resp. pracovat s jasně definovanými pojmy, které všechny strany chápou stejně. Jazyk opatření je moc složitý a vede často ke zmatení. Některé pojmy (u vzdělávání) mohou být chápány různým způsobem nebo i opačně než je zamýšleno. Formulace opatření je třeba definovat dostatečně volně, ale zároveň jasně, aby si je nevykládal každý po svém.

Bylo doporučeno v rámci implementace uvádět různorodé příklady dobré praxe.

Nápadem byl také jistá forma finanční bonifikace (ze strany státu, resp. ústřední státní správy) těch obcí a jiných aktérů, které budou prokazatelně přispívat k naplňování cílů a opatření/doporučení vytyčených ČR 2030.

Vypracoval: Mgr. Milan Maděra